

UNHA VIAXE Ó PAIS DOS VETÓNS

É común que a bibliografía se refira á Céltica, ou célticas peninsulares, como unha unidade de estudo para moitos temas. Dentro delas unha das máis conspicuas é a Vetónia, o país dos Vetóns. No pasado mes de xuño unha parte do equipo da SAGA desprazouse a terras e Ávila para coñecer *in situ* parte deste universo cultural da Celtiberia, foi unha viaxe ó país dos Vetóns.

Os vetóns ocuparon un grande territorio no centro do oeste da Península entre o Douro e o Texo, principalmente. Foron veciños, cara o norte e o oeste, de Lusitanos, Astures e Vacceos aínda que deberon ter relación tamén con outros, coma os Galaicos.

Culturalmente o seu desenvolvemento corresponde co período denominado "Cogotas II" de hai uns 2.500 anos. Existiu anteriormente un "intre" cultural e arqueolóxico, denominado "Cogotas I", que afondaría as súas raíñas na Idade do Bronce e que, como resposta ó novo contexto da segunda metade daquel milenio, tería desenvolvido unha sociedade castrexa, tan militar e aristocrática como agropecuaria e labrega. Unha sociedade acumuladora de riquezas e produtos, diversificada, e instalada en pé, sobre a súa propia terra, no centro dunha ampla rede de intercambios económicos, mer-

Castro da Mesa Miranda

Parafitas na necrópole de La Osera

cantís, e simbólicos.

En Ávila, no museo da *Torre de los Guzmanes*, contemplamos a exposición que glosa o seu mundo da Idade do Ferro. O percorrido por ela é moi recomendable, ademais de pola boa calidade da didáctica dos contidos, pola posibilidade de aproximámonos á un mundo tan semellante daquel que deu orixe ó noso paradigma cultural e facelo cunha ollada limpa dos prexuízos que

adoitan atolda-lo panorama da historiografía galega.

En efecto, nesta mostra do museo abulense fálanse sen complexos de xerarquías militares e nobiliarias, de clans, familiares e de castros co granito como material base, sen esquecermonos dos apeiros, ferramentas, recipientes e armas metálicas. Unha sociedade "...piramidal cunha elite no cimo, que tiña cabalos e armas de luxo fronte a un grupo de guerreiros máis amplo que posuía un armamento máis modesto. Por baixo estarían artesáns e comerciantes. Finalmente

estaba a masa da poboación (campesiños e individuos máis humildes, quizais servos e escravos), con enxovais pobres e distintos grados de riqueza." Segundo a tradución dun dos paneis da exposición.

Os clans dos Vetóns

Asistimos pois á lembranza dunha sociedade plena, cunha estrutura ideolóxica ben desenvolvida e segmentada. Unhas comunidades nas que a relixión e a relación co transcendente fican ben recoñecible na presenza de santuarios como o do colosal Castro de Ulaca que tamén visitamos, ou os abraiantes "Verracos", figuras de vulto redondo feitos en granito cunha finalidade emblemática, tal e como no noso contexto galaico puideron te-las cabezas de xabaril, como a do castro de Mallou, Carnota, e outras.

O santuario de Ulaca, polas súas similitudes arquitectónicas con algúns dos posibles altares atopados no territorio da antiga Gallaecia e por pertencer a un contexto histórico e cultural similar ou vinculado ó noso, é un dos lugares que máis interese amosa para os nosos traballos no eido da relixiosidade e das xeografías hierofánicas. O chamado "altar" rupestre de Ulaca é un conxunto ritual e simbólico feito na rocha que se atopa no interior do Castro. Actualmente está constituído pola pegada deixada sobre o granito, dos tres espazos principais do que debeu ser un recinto sacro ou de especial significado cultural. Consta de dúas liñas diferentes de chanzos orientados cara o

sur e cara o oeste. A primeira delas ten nove chanzos. A segunda ten seis.

No cimo destas estruturas existen dúas pías, feitas tamén na rocha, que resultan plenamente coherentes dentro dun contexto de ofrecemento de sacrificios de vítimas propiciatorias tal e como está moi ben documentado no so no contexto cultural europeo, mais tamén noutros. Compre lembrar que mesmo hoxe en día e dentro dun paradigma tan diferente coma poida ser o cristianismo, a idea de sacrificio ritual é unha idea viva. De feito, cada domingo, Cristo resulta "sacrificado" no seu avatar de "año de Deus" ou *Agnus Dei*.

As vítimas eran inmoladas ou ofrecidas, probablemente en función do seu tamaño e mobilidade, no cimo da estrutura. O seu sangue, como en tantas culturas e tradicións, era ofrecido ás divindades co gallo de favorecer as condicións para a vida da comunidade. Outro exemplo pode ser o da inscrición votiva doutro santuario semellante como é o de Panoias, Portugal, no que nunhas inscricións feitas nas rochas doutro santuario semellante, descríbese o protocolo de

Armas dos guerreiros: Espada e punta de lanza da necrópole de La Osera (tombas 200 e 270) e puñal da necrópole de Las Cogotas (tomba 605)

Inscrición conmemorativa no solar dos Toros de Guisando

actuación do que debeu ser unha actividade relixiosa preexistente respecto destes textos en latín e grego.

Tamén noutra inscrición lusitana, a de Cabeço das fraguas, Portugal, faise referencia ó sacrificio de diferentes animais esta vez na honra dos deuses célticos.

Na banda leste do de Ulaca existiu un templo con dúas estancias. Dotado de teito, semella ter sido escenario da parte mais sacra e exclusiva dos ritos. Os dous espazos remiten cara a idea de dúas "intensidades" de aproximación á hierofanía propia do lugar.

Despois do que poderíamos sintetizar como o ciclo do sangue, está o ciclo da auga. Do mesmo xeito, tamén, que noutras tradicións. Debeu haber en todos estes espazos rituais unha fonte inmediata de abastecemento de auga. No caso de Ulaca semella ter estado constituída por un depósito, hoxe desaparecido, que segundo algúns autores puidera ter estado xusto pola parte de atrás do altar, xa que neste lugar fica inda o que pode ser a súa pegada no chan baixo a forma dunha depresión do terreo

con dimensións regulares e compatibles cas dun depósito pétreo ou doutra natureza. As ablucións rituais eran unha parte transcendental dos oficios da liturxia tal como amosan varios exemplos documentados. (MENENDEZ FDZ. M et Alii. Pp. 355-ss. 2013)¹. É neste contexto no que compre entende-la existencia neste *oppidum* de Ulaca

Detalle do interior dunha casa vetona

No castro de Ulaca existe tamén unha interesante —e infrecuente na Celtiberia— sauna castrexa na máis clara liña das atopadas nos castros galaicos, o que volve a incidir nun contexto relixioso, cultural e mesmo social similar ó noso.

Castro: Disposición dun campo de pedras fincada e emprazamento probable das esculturas dos "Verracos"

¹ Prehistoria reciente de la península ibérica. Menéndez Fdz. Et alii. ed.UNED 2013

Santuario de Ulaca

En canto ós verracos, estes representados poden ter tamaños moi variables. Son touros ou xabarís entre os que destaca o conxunto dos "Toros de Guisando". Dáse a circunstancia de que no 1468 a que despois chegaría a ser a raíña Isabel la católica houbo de reforza-la súa lexitimidade real neste xa daquela antiquísimo lugar, liminar e marxeante de distintas zonas e comunidades. Un claro e patente exemplo de perduración dos atributos simbólicos predicables dun lugar, en función dunha mesma percepción das súas calidades transcendentales por parte de sociedades diferentes que reciclan un pasado común.

Outro dos principais elementos de reflexión é o da existencia de dúas das mellores necrópoles da península ibérica. (Sic.)

Os camposantos de Las Cogotas, con 1.613 tombas dispostos en catro sectores e La Osera, do Castro da Mesa Miranda, con 2.230 tombas, divididas en 6 sectores e máis de 5.000 pezas recuperadas. Segundo os paneis da exposición é moi posible que cada zona corresponda con cada unha dos clans e liñaxes que poboaban cada castro. Algunha das tombas máis ricas estaban rematadas cun túmulo de terra ou pedras e mesmo con pedras altas, pedras longas postas en pé. Noutros moitos casos as sepulturas que incluían armas foron dispostas nas fendas das rochas dos camposantos.

Sauna de Ulaca

Verracos

Altars con chanzos e pías, saunas castrexas, pedrafitas e estelas vinculadas a túmulos, espadadas nas fendas das rochas...non lles resulta familiar este mundo simbólico? Permanezan atentos ó traballo da SAGA.

PARTICIPAMOS NO "VII ENCUENTRO INTERCULTURAL" DA FUNDACIÓN CARMEN ARNAU (TOLEDO)

La Fundación Carmen Arnau Muro
para el estudio y difusión de la cultura de los pueblos indígenas de Siberia
Les invita a la inauguración del "balagán", la nueva edificación étnica en el ETNOMUSEO, y al

VII ENCUENTRO INTERCULTURAL

Actuará la Banda de Música de Las Ventas con Peña Aguilera
Colaboran actuando: Coro del CENTRO RUSO DE CIENCIA Y CULTURA / Coro de la ESCUELA MUSICAL SAN PETERSBURGO / Grupo de música tradicional de la SOCIEDAD ANTROPOLÓGICA GALLEGA

ETNOMUSEO PRIVADO DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS DE SIBERIA
Las Ventas con Peña Aguilera (Toledo), 8 de junio de 2013 a las 19 h.

Degustación de comidas y bebidas, tanto rusas como españolas.
www.carmenarnaumuro.com · www.etnomuseosiberia.org · www.fundacioncarmenarnaumuro.org
Tlf.: 658 790 410

A antropóloga toledana Carmen Arnau (especializada en pobos siberianos) convidounos á Sociedade Antropolóxica Galega ó **VII Encuentro Intercultural** que se celebrou o pasado sábado 8 de xuño no seu etnomuseo de Las Ventas con Peña Aguilera (Toledo). Alí estive-mos unha representación da SAGA e aproveita-remos tamén para agasalla-los participantes no encontro cunha mostra da nosa música tradicio-nal. Foi un auténtico pracer poder colaborar neste evento cultural e poder representa-la nosa terra neste interesante encontro intercul-tural.

Os membros da SAGA Miguel Losada, Antonio Vázquez e Rafael Quintía no Etnomuseo dos pobos siberianos xunto unha bania (sauna siberiana)

Achegámo-las ligazóns da web de Carmen Arnau, da súa fundación e do seu etnomuseo para todo aquel que estea interesado en coñecer máis sobre o traballo desta antropóloga:

<http://www.carmenarnaumuro.com/>
<http://www.etnomuseosiberia.org/>
<http://www.fundacioncarmenarnaumuro.org/>

LA FUNDACIÓN CARMEN ARNAU MURO
Les invita el día 8 de junio, a las 19h a la inauguración del "balagán", vivienda tradicional de Yakutia dentro del

VII ENCUENTRO INTERCULTURAL

Banda de Música de Las Ventas con Peña Aguilera; Asociación Cultural Algarazara, de Polán; Coro infantil de la Escuela de Música San Petersburgo; Grupo de folclore de la Sociedad Antropológica Galega y coro del Centro Ruso de Cultura.

ETNOMUSEO PRIVADO DE LOS PUEBLOS INDÍGENAS DE SIBERIA
Las Ventas con Peña Aguilera (Toledo)

Degustación de comida y bebida siberiana y castellana

ENTRADA GRATUITA
www.carmenarnaumuro.com www.etnomuseosiberia.org
Tlf.: 658 790 410

Con la colaboración de:

Grupo de música tradicional da SAGA posando na porta dunha yurta

Actuación do Coro do Centro Ruso de Ciencia e Cultura

Actuación do Coro da Escola Musical de San Petesburgo

O grupo de música tradicional da SAGA co grupo folclórico da asociación cultural Algazara

Coa antropóloga Carmen Arnau Muro

O COMPAÑEIRO DA SAGA FRANCISCO SUTIL ILUSTRA CUN DOS SEUS CADROS ETNOGRÁFICOS O CARTAZ DO XLII DÍA DA MUIÑEIRA EN PONTEVEDRA

Francisco Sutil; pintor, restaurador de arte e membro da SAGA

A SAGA ORGANIZA A SÚA "I XORNADA SOBRE MÚSICA TRADICIONAL". ESTE ANO O TEMA FOI "A ZANFONA NA MÚSICA GALEGA"

Continuando co noso labor a prol da investigación e da divulgación dos diferentes aspectos antropolóxicos da cultura galega, a SAGA puxo en marcha a súa "I Xornada sobre música tradicional" co ánimo de axudar a divulgar os distintos aspectos do que posiblemente sexa un dos máis ricos e variados folclores de Europa. Este primeiro ano adicámosllo á zanfona na música galega.

Programa

**I XORNADA SOBRE
MÚSICA TRADICIONAL
"A ZANFONA NA MÚSICA GALEGA"**

Venres 5 de xullo de 2013
Casa das Campás. 19 h.
Pontevedra

Organiza:
Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA)
<http://antropoloxiagalega.org/>
<http://sociedadeantropoloxicagalega.wordpress.com/>

19.00h Apertura da xornada e presentación dos participantes

19.10h Interpretación de música de zanfona a cargo de **Benito Salgado**.
Temas: "O cantar do arrieiro" e "Historias do Cebreiro"

19.20h Relatorio: "Santalices, a zanfona, novos achádegos".
Por **Félix Castro** e **Castor Castro**

20.00h Interpretación de música de zanfona a cargo de **David Iglesias**.
Temas: "O cego andante" e "San Fins de Castro"

20.10h Relatorio: "A zanfona e os cantos de cego na música popular".
Por **Pablo Quintana**

20.50h Interpretación de música de zanfona a cargo de **Xandre Outeiro**.
Temas: "Arvolico de jazmin" (repertorio sefardi) e "Muiñeira CF53" de Aires da Terra

21.00h Relatorio: "Proceso de construción dunha zanfona, selección de materiais e innovacións". Por **César Loureiro**

21.40h Interpretación de música de zanfona a cargo de **Carmen Gallego** e **César Loureiro**.
Temas: un set de tres temas (galego, francés e sueco)

Colaboran:

CONCELLO DE PONTEVEDRA

ARQUIVO Castro Vicente

Apertura da xornada. De esquerda a dereita Félix Castro, Castor Castro, Rafael Quintía e Pablo Quintana

A xornada tivo lugar o venres 5 de xullo na Casa das campás de Pontevedra e o acto contou cun interesante programa de charlas e actuacións e un elenco de participantes de primeiro nivel. Dende aquí queremos dá-las grazas a todos eles pola súa desinteresada participación, así como ó concello de Pontevedra polo súa colaboración e á Universidade de Vigo por cedérno-las instalacións da Casa das Campás.

Palestra de Pablo Quintana: "A zanfona e os cantos de dega na música popular"

Palestra dos irmáns Castro: "Santalices, a zanfona, novos achádegos"

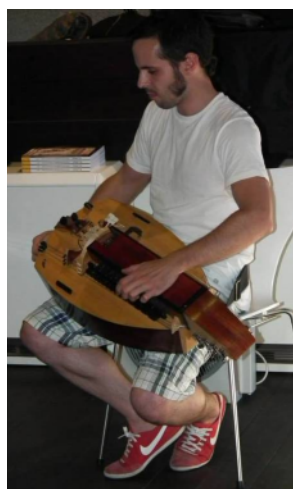
Palestra de César Loureiro: "Proceso de construción dunha zanfona, selección de materiais e innovacións"

Actuación de Benito Salgado acompañando de Antonio Vázquez á percusión

Actuación de David Iglesias

Actuación de César Loureiro e Carmen Gallego

Fotografías de Miguel-Ángelo Bieites e do arquivo da SAGA

Os vídeos correspondentes ás distintas intervencións e actuacións están dispoñibles no noso blog e no noso canal de youtube.

Actuación de Xandre Outeiro

O ANUARIO "FOL DE VELENO" NA CONTRACAPA DE EL CORREO GALLEGO

Antropología, mucha historia y conejos que sufren encefalitis

A nuetras manos acaba de chegar un novo número, o tres, del *Anuario de Antropoloxía e Historia de Galiza*, que volve a sumergirse con rigor, amenidade y estilo en infinidade de temas que nuestro país lleva grabado en su disco duro cultural y social. El brillante editorial de Rafael Quintia, en el que alerta de los malísimos tiempos que corren para la cultura y la investigación histórica, deja paso a numerosos trabajos que cualquier interesado por la antropología debería conservar como oro en paño. Entre los numerosos expertos que colaboran en este número se encuentra Alicia Beatriz López Gallego, activa colaboradora literaria en Radio Obradoiro, que firma un curiosísimo y original estudio sobre *A encefalite do irmán coello na base literaria de Chandler Harris*. Una delicia.

PRESENTACIÓN DE ANUARIO "FOL DE VELENO Nº3" EN RADIO OBRADOIRO

O ANUARIO "FOL DE VELENO 2013" NO SUPLEMENTO DOMINICAL DO DIARIO DE PONTEVEDRA

Reseña publicada o domingo 21 de abril, na sección Anaquel dos Libros do suplemento dominical do Diario de Pontevedra.

O pasado Sábado 22 de xuño presentamos no programa *O Sombreiro de Merlín* de Radio Obradoiro o anuario Fol de Veleno 2013 (nº3). Foi unha maravillosa tertulia con tódolos convidados ó programa dirixido por Alicia López.

O Sombreiro de Merlín é un programa literario e cultural no que se propicia o encontro das artes, as ciencias e as humanidades e que dende aquí recomendamos a todo o mundo interesado nestes temas, non só polos seus sempre interesantes contidos senón tamén polo bo facer do equipo do programa comandado pola ben querida Alicia.

ANAQUEL DOS LIBROS | mpm | revista | 19

Lendas, costumes e tradicións galegas

A SOCIEDADE ANTROPOLÓXICA GALEGA (SAGA) PUBLICA O NÚMERO TRES DO SEU ANUARIO "FOL DE VELENO"

A través de 200 páxinas, a publicación recolle unha quincena de artigos e colaboracións, acompañados por numerosas fotografías e ilustracións.

■ A Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) vén de publicar o número tres do seu anuario "Fol de Veleno", unha publicación que recolle un bo número de traballos de investigación e análise relacionados cos costumes e a antropoloxía de Galicia.

Esta edición inclúe -entre outros artigos- traballos sobre tradicións e lendas relacionadas cos mortos nos Acares, a sociedade galego-portuguesa no contexto europeo, a arqueoloxía antiga no Noroeste da Península Ibérica, o pago dos entros en Mesta, o pante da Moura nas tradicións galegas, unha guía de petróglifos inéditos en Esgos e Xunqueira de Espadadoiro e outro sobre os avismos na arte rupestre; un artigo sobre o santuario de Pedra Furada (Coruña) e outros estudos sobre diferentes aspectos da etnografía e da cultura de Galicia.

Ademais, o número 3 de Fol de Veleno inclúe investigacións sobre outras culturas, como os chamáns siberianos, os tarahumaras ou as pinturas rupestres da Amazonia venezolana.

Nas súas 200 páxinas, o anuario ten numerosas ilustracións e fotografías, que acompañan a moitos traballos realizados a pé de campo.

"Gecen vistesdes con este novo número de Fol de Veleno, descubrid as tesouros da nosa cultura e da nosa historia contados por aqueles que aínda cren que o saber non é un ben susceptible de mercado", asegura o director da publicación, Rafael Quintia, do editorial de Fol de Veleno.

"Malta a falla de recursos, malta a crise económica e moral, nós habémosse seguído insistindo en achegar un pouco de esperanza no tempo e na terra da barbarie", engade o director.

Dende 2008 O anuario Fol de Veleno tem a súa orixe na publicación do mesmo nome, un fanzine cultural e de opinión creado e editado por Rafael Quintia, que naceu no 2006 co ánimo de dar a coñecer, dun xeito ameno e asequible, os distintos aspectos da cultura popular galega, así como de ser un foro libre para a crítica social.

No ano 2011 a Sociedade Antropolóxica Galega recollou o legado deste proxecto editorial e decidiu facerse cargo da edición, financiamento e publicación de Fol de Veleno, mellorando o seu formato, a súa extensión e os seus contidos para convertelo no anuario que é hoxe en día.

EL CASO DE LA PISTOLA Y EL...
VIAA
Nube de Tarta

■ A Culín le encantaría pausar inadvertido, que non le gritaran, que non le tocaran constantemente, que no le obligaran a jugar al baloncesto, que dejaran de hacerle tantas preguntas. Para él no hay nada mejor que observar, sentado en un solitario banco, mientras apunta en su ridícula libreta roja todo cuanto ve. El día que se produjo el disparo en la cacería...

PODERÍA FALAR DE NUBES
■ Colle este libro sen medo, libros, leos, pero non o aites de máis. Porque as nubes son delicadas, poden desfacerse e refacerse, saltar e desaparecer, e do mesmo xeito poden mesturarse coas persoanas. E logo que facemos co científico nudista, co heroe de guerra, coa oficina...

LAS CIUDADES Y LOS ESCRITORES
Fernando Savater
Dilema

■ Este libro conjuga dos de las pasiones de Fernando Savater: la literatura y los viajes. El filósofo recorre las principales ciudades del mundo y muestra el vínculo profundo que une a un escritor con su ciudad. Desmenuzamos por las calles del Madrid del Siglo de Oro en las que vivieron Cervantes, Quevedo, y Lope de Vega, por las del Londres de Virginia Woolf...

LA EMOCIÓN DE LAS COSAS
■ En "La emoción de las cosas" Angeles Mastretta indaga en un gran secreto familiar: el silencio de su padre, que luchó en Italia durante la segunda guerra mundial y volvió a México al cabo de cuatro años que quedaron enterrados para siempre en su memoria. Un canto de sirena que envuelve y seduce.

ANGELAS MASTRETTA
La emoción de las cosas

FOL DE VELENO Nº3
VIAA

LIGAZÓN Á WEB DO PROGRAMA:

<http://www.radioobradoiro.com/programas/?pag1=2&int1=63>

NOVO ROTEIRO NO "ESPAZO DOS SETE CAMIÑOS" CO COLEXIO DE ABOGADOS DE PONTEVEDRA

►Recorrido Rafael Quintía serve de guía a los abogados pontevedreses. El espacio natural y arqueológico de los Siete Caminos recibió la visita del grupo de senderismo del Colexio de Abogados de Pontevedra, que dio un paseo por los montes de Salcedo, Lourizán y San Xulián.

Diario de Pontevedra

O Colexio de Abogados de Pontevedra visita o Espazo dos Sete Camiños

O grupo de sendeirismo do Colexio de Abogados de Pontevedra visitou a pasada fin de semana o Espazo Natural e Arqueolóxico dos Sete Camiños, levando a cabo un percorrido polos montes de Salcedo, Lourizán e San Xulián guiados polo presidente da Sociedade

Antropolóxica Galega (SAGA), Rafael Quintía, e por integrantes da comisión técnica do proxecto de creación do Espazo dos Sete Camiños. Os participantes puideron ver de preto os petróglifos da zona e gozar dos seus miradoiros. CEDIDA

Diario de Pontevedra

O pasado sábado 25 de maio organizamos un novo roteiro do **Espazo natural e arqueolóxico dos Sete Camiños**. Neste ocasión o compañeiro Rafael Quintía encargouse de guía-lo membros do grupo de sendeirismo do Ilustre Colexio de Abogados de Pontevedra, que amosaron o seu

Polo Monte Catadoiro.

interese por coñece-lo patrimonio natural, arqueolóxico e etnográfico que atesoura este valioso espazo dos montes do Morrazo. No roteiro acompañaron tamén o compañeiro da SAGA João Bieites e Fran, colega da Comisión Técnica para a creación do Espazo natural e arqueolóxico dos Sete Camiños.

No cruzamento dos Sete Camiños

Nos petróglifos do Outeiro das Mouras

Camiño do miradoiro do Monte Penedo

OS COMPAÑEIROs RAFAEL QUINTÍA E MIGUEL LOSADA PARTICIPAN NAS "II JORNADAS DAS LETRAS GALEGO-PORTUGUESAS"

Este pasado domingo 12 de maio na aldea portuguesa de Pitões das Júnias, nunha paisaxe espectacular e rodeados das impresionantes montañas do Gerês-Xurés, remataron as **II Jornadas das letras galego-portuguesas** con grande éxito de participación.

A fin de semana do 11 ó 12 de maio tiveron lugar as "**II Jornadas das letras galego-portuguesas**" que se celebraron na vila portuguesa de Pitões das Júnias, nunha paisaxe espectacular e rodeados das impresionantes montañas do Gerês-Xurés.

As xornadas, nas que participaron os nosos compañeiros Rafael Quintía e Miguel Losada, contaron con grande éxito de participación. A SAGA quixo estar presente nesta edición dunhas xornadas que estamos certos cada ano se irán consolidando máis e máis ata ser un referente fundamental no calendario cultural non

só do Barroso senón de ámbalas beiras administrativas da Gallaecia. Un acto de irmandade cultural e poética de pobos que son fillos dunha mesma nai.

Foi unha intensa fin de semana onde tivemos tempo, non só para degusta-la marabillosa cociña do Barroso, senón tamén para conversar, intercambiar opinións, gozar da poesía e facer novos amigos. Foi un pracer para nós poder compartir palestras con Santiago Bernárdez, António Alijó e Clara Pinto Correia,

e un luxo tamén poder pasar estes días co sabio e ben querido Padre Fontes e poder gozar da actuación sentida e entregada do Bruxo Queiman.

Dende este boletín queremos darlle os parabéns ós organizadores por este interesante evento.

PROGRAMA:

Día 11 de Maio Sábado (Hora portuguesa)

12:00: Juntanza de irmandade, convívio e jantar na casa de Turismo Rural do Padre Fontes Nossa Sra dos Remédios em Mourilhe

16:00: Apresentação em Pitões das II Jornadas das Letras galego-portuguesas. Temática: **"Lugares mágicos da Gallaecia"**.

16:30: Momentos poéticos

17:00: 1ª Palestra: **António Alijó**: **"Árvores e pedras mágicas do mundo celta."**

17:45: Momentos poéticos

18:00: 2ª Palestra: **Rafael Quintia**: **"Geografias míticas da Galiza e espaços hierofânicos. Mitos, rito e crença"**

18:45: Momentos poéticos

19:00: Visita turística pela aldea de Pitões

20:00: Ceia-Convívio na Taberna Celta

22:00: Atuação do Bruxo Queiman

Día 12 de Maio Domingo (Hora portuguesa)

10:00: 3ª Palestra: **Santiago Bernardez**: **"Os Annála Ríoghachta Éireann" e as relações entre a Galiza e Éire na Idade Moderna"**

10:45: Momentos poéticos

11:00: 4ª Palestra: **Miguel Losada**: **"Os que termam do céu. Imagens da Sacralidade antiga ou quando o mundo era um templo."**

11:45: Momentos poéticos

12:00: Conclusões e encerramento.

12:30: Momentos poéticos

13:00: Descanso

14:00: Comida num restaurante da aldea

16:00: Roteiro e explicação pelos exteriores de Pitões

*Xantar de convivencia e benvinda do Padre Fontes
(foto: José Goris)*

*Un momento estelar da actuación do Bruxo Queiman
co Padre Fontes de fondo esconxurando ás forzas
malignas*

Palestra de Rafael Quintía

Palestra de António Alijó

Palestra de Miguel Losada

Palestra de Santiago Bermúdez

*Intervención da escritora portuguesa Clara Pinto
Correia*

A SAGA PARTICIPA NO PROXECTO DO CASTRO DE MALLOU

A Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA) participou como entidade colaboradora na marabillosa aventura do castro de Mallou. Un proxecto de arqueoloxía social promovido polo concello de Carnota, dirixido polo arqueólogo Antón Malde e coordinado a nivel de comunicación e produción por Manuel Gago.

Web de Marcos Escudero:
<http://www.m-arte.eu/>

Blog de Marcos Escudero:
<http://aspedrasquefalan.blogspot.com.es/>

Os compañeiros da SAGA Rafael Quintía e Miguel Losada no castro de Mallou

A parte de colaborar nos labores de escavación, os compañeiros da SAGA Rafael Quintía e Miguel Losada levaron a cabo unha investigación antropolóxica na aldea de Mallou e un traballo de recollida de tradición oral xunto con Sole Felloza.

Como broche de ouro deste proxecto organizamos tamén dúas actividades:

1º) Unha mostra de escultura en directo, onde o escultor e canteiro Marcos Escudero realizou no propio castro de Mallou e durante toda a xornada do sábado 27 a escultura da cabeza de porco que, segundo a tradición veciñal, foi baixada do castro e que luciu na aldea, no muro dun veciño, ata que foi roubada hai uns anos. A cabeza do porco foi entregada como agasallo ós veciños de Mallou nun acto simbólico de agradecemento e de restitución daquela vella cabeza de porco castrexa roubada no pasado.

Na web e no blog de Marcos Escudero poderedes descubrir algunha das marabillas que saen das mans deste artista de Mos, entre elas a reprodución do deus Xano.

2º) Un recital de zanfona, violín e nyckel-harpa que correu a cargo dos músicos Carmen Gallego e Cesar Loureiro. O fantástico recital fíxose na croa do propio castro o sábado 27 á tardiña e supuxo unha auténtica viaxe polo tempo e polo espazo a través da zanfona e da nyckel-harpa, unindo coas súas notas o mundo atlántico galego co mundo atlántico

Os compañeiros Antonio Vázquez e João Bieites no alto do trono daa raíña Lupa. Os seus pés a aldea de Mallou

escandinavo, unha viaxe por Jacobsland dende o castro de Mallou ata a Torre dos Mouros, un percorrido musical pola nosa historia dende os célticos supertamáricos que habitaron estas terras á sombra do sagrado Monte Pindo ata os homes do dragón que chegados dende as incógnitas terras do norte asolaron estas costas cabalgando o indómito mar de Fisterra cos seus temibles drakkars viquingos.

O escultor Marcos Escudero facendo a cabeza de porco do castro de Mallou

*Facendo recollida con Sole Felloza na aldea de Mallou.
Ó fondo o castro da raíña Lupa*

Un momento do recital de Carmen Gallego e Cesar Loureiro

A SAGA quiere agradecer expresamente ós amigos Marcos Escudero, Cesar Loureiro e Carmen Gallego a súa desinteresada colaboración nestas actividades e a súa xenerosidade para con nós ó non dubidar en apuntarse a este proxecto cando así llelo propuxemos. Moitas grazas compañeiros, por bos e xenerosos.

Rafael Quintía traballando na excavación arqueolóxica

Parte do equipo da SAGA no castro de Mallou

O compañeiro Tomé Martínez realiza unha entrevista ó arqueólogo e director da intervención Antón Malde

O compañeiro Miguel Losada contándolle a un grupo de visitantes algunha das lendas recollidas

A campaña do castro de Mallou durou 10 días divididos en dous períodos de traballo: do 17 ó 21 e do 24 ó 28 de xullo. Tendes toda a información sobre este proxecto na web: <http://castrode-mallou.net/>

AS REPRESENTACIÓNS DE CÁNIDOS NA ARTE RUPESTRE Francia (Pireneos, Alpes) España (Galicia) Italia (Val Camónica)

Marie-Claude Auffret. Arqueóloga

Limiar

As representacións de cánidos son frecuentes na arte rupestre post-glacial. As súas datacións corresponden coas idades do bronce e do ferro. Imos analiza-las funcións que puideran ter sido atribuídas a estes animais segundo as representacións que os atinxen.

Xeneralidades

O can, *Canis lupus familiaris*, é un mamífero doméstico da familia dos cánidos e está próximo ó lobo e ó raposo. A relación entre os cans e os humanos semella vir de moi vello. Restos de lobo de hai 400 000 anos teñen sido atopados en asociación cos de homínidos.

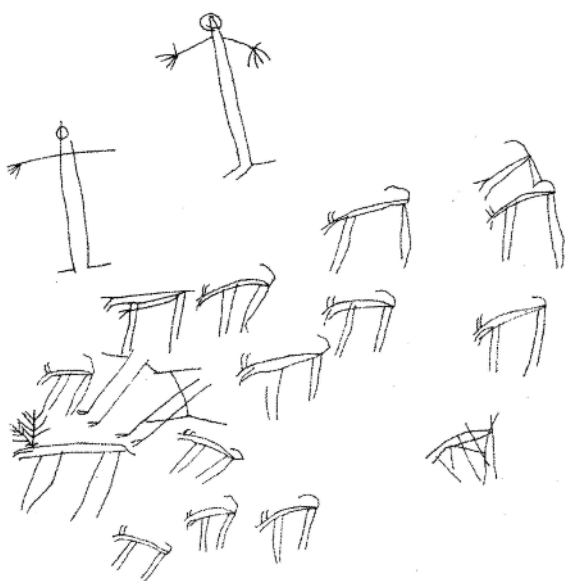

Fig.1. Font Coberta la Petra Scripta, panel 2. Calco de Mean Abélanet en: *Prehistòria de Catalunya Nord. Les roches gravées nord catalanes*

A domesticación dos cans comezou probablemente contra o 16000/15000 antes da nosa era. Compre lembrar que a do cabalo aconteceu cara o 4000/3000 antes da nosa era. O can é o único animal mantido como dependente que debeu amosa-las mellores calidades para o proceso de primitiva socialización. Ten ó lobo por devancei-

ro; nembargante, certas experiencia recentes levadas a cabo mediante recastados selectivos de raposos, semellan dar resultados semellantes ós obtidos no caso do can.

Na prehistoria o can era utilizado na caza, no combate ou na produción de carne. Mais era tamén o soporte de crenzas e de ritos de tipo relixioso.

Na actualidade existen numerosas razas de cans.

1.- Representacións de cánidos en Francia

1.1.- Pirenos orientais

Os cans non son representados máis que nos gravados lineais.

1.1.1.- Fontcoberta La Petra scripta (Fig.1)

O panel 1 da Petra Scripta abrangue 13 cans incluídos nunha escena de caza. Na extrema esquerda da escena vese un gran cervo axotado. Mesmo por riba do cervo, poden intuírense dous homes armados e dispostos para entrar en acción. Os homes semellan domina-la escena. Os cans están representados nunha manda. Pode observarse que os cans teñen as patas longas e finas, as orellas guichas e o rabo empenado, algúns teñen a boca entreaberta e a lingua colgante. Segundo Mean Abélanet, podería tratarse de lebreis "*Canis vertragus*". Estes cadelos eran coñecidos polos celtas e os galoromanos. Esta escena está recuberta de numerosos trazos entrecruzados que dificultan a súa lectura.

No panel 2 (fig. 2) vese un home e un can. Podería tratarse dunha parte complementaria do panel separado da escena precedente por unha fenda ou diáclase.

Un molde desta escena pode verse no museo de Bélesta.

1.1.2 - Prunet, Pla de Valldes (fig.3)

A pouca distancia da Petra Scripta atópase outra caza do cervo. Os catro cans que perseguen ó cervido son diferentes dos da Petra Scripta. Non teñen o rabo empenado senón na horizontal. Jean Abélanet analiza o animal que se atopa máis abaixo do cervido como unha cerva. Como no caso da precedente, esta figura está enmascarada por outros trazos.

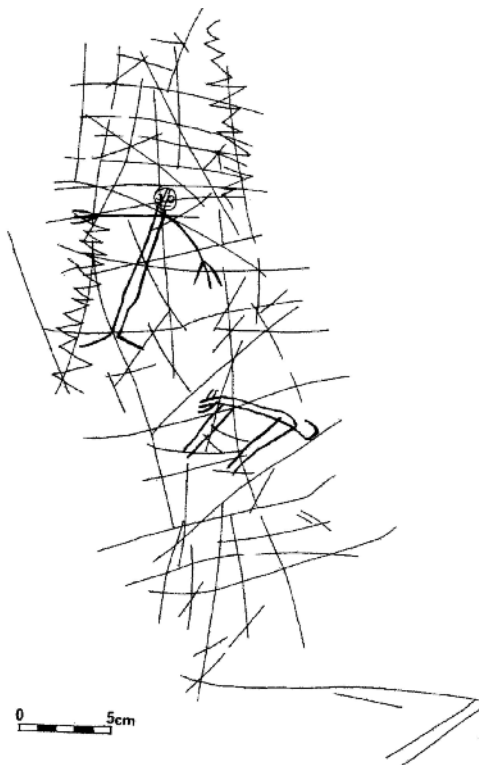

Fig.2. Fontcoberta, La Petra Scripta. Panel 2. Calco de Jean Abélanet en: Prehistòria de Catalunya Nord. Les roches gravées nord catalanes

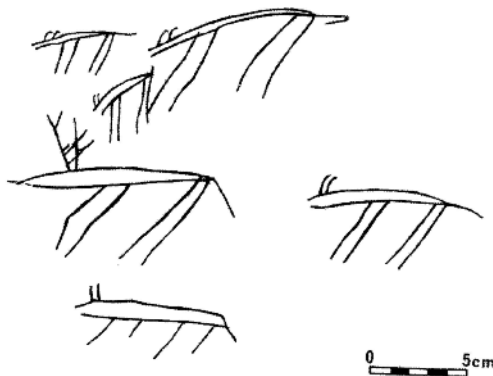

Fig.3. Prunet, Pla de Valldes. Calco de Jean Abélanet en: Prehistòria de Catalunya Nord. Les roches gravées nord catalanes

1.2.- Alpes. Haute Maurienne

Os cánidos de Haute Maurienne están representados en movemento. Teñen as orellas curtas e o seu rabo pode estar empenado ou horizontal. Adoitan estar sexados. En relación ó tamaño doutros zoomorfos e antropomorfos, teñen un tamaño mediano.

1.2.1.- Aussois (Savoie) Les Lozes

Os gravados de Aussois, pola súa cantidade, diversidade e orixinalidade, constitúen un dos sitios máis importantes dos Alpes Occidentais. Na zona de Haute Maurienne, o parque de Lozes é a máis rica en cánidos. Os de aquí están representados en escenas de caza e tamén da vida cotiá. (Fig. 4 a 8).

Fig.4. Aussois, Zona 3 (Calco: François Ballet et Philippe Raffaelli. Rupestres)

Fig.5. Aussois, Zona 11. Auténtica escena de caza do íbex europeo (Capra ibex). Algúns cánidos están sexados. (Calco: François Ballet et Philippe Raffaelli. Rupestres)

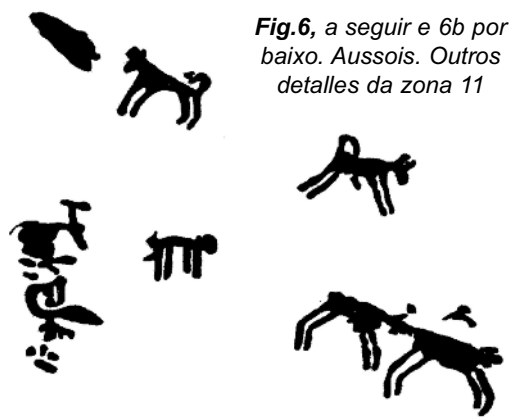

Fig.6, a seguir e 6b por baixo. Aussois. Outros detalles da zona 11

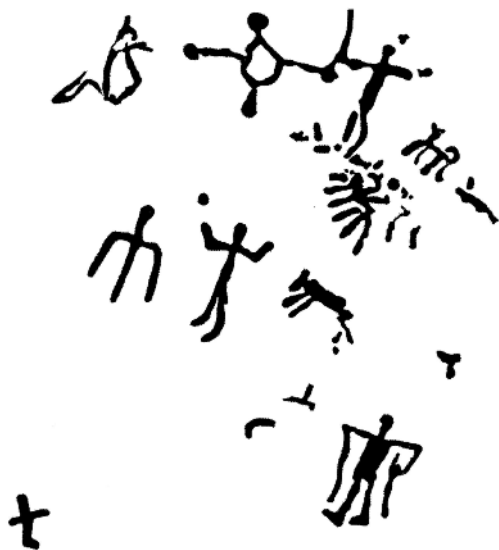

Fig.7. Aussois Zona 13. (Calco: François Ballet et Philippe Raffaelli. Rupestres)

Fig.8. Aussois. Zona 14. Outra escena de caza da Capra ibex. (Calco: François Ballet et Philippe Raffaelli. Rupestres)

1.2.2.- Termignon. Savoie. Lac de Sollières

Esta zona illada onde nos non coñecemos outros petróglifos, é salientable pola súa iconografía.

Na parte superior da rocha (Fig. 9) non se ve máis que un único cánido. A figura cruciforme

que aparece por baixo do can amosa fondas analoxías con aquela de Rosis, na parte de Herault. (Fig. 10)

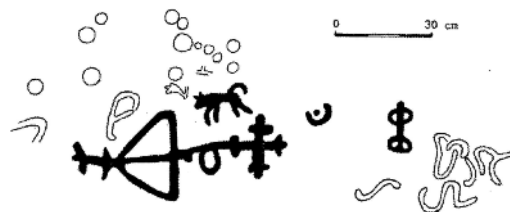

Fig.9. Sollières Rocha 4. (Calco GERSAR)

Fig.10. Cruciforme de Rosis. (Calco M.-C. Auffret segundo Fotografía)

Polas beiras da rocha 4 (Fig. 11), temos auténticos frisos animalísticos gravados sobre pequenas plataformas de paredes verticais. Aínda que os gravados estean repartidos en diferentes paneis, debemos considerar que as tres partes forman unha escena única. Todos estes animais son dabondo difíciles de ver, cómpre agardar a que o sol estea ben baixo.

Fig.11. Sollières. Rocha 4. Frisos das partes laterais. (Calco GERSAR)

Sobre a rocha 6 pódense ver cánidos acompañados dun antropomorfo feminino. (Fig12).

As outras rochas nas que aparecen cánidos son as rochas 3, 11 e 14. (Fig. 13).

A rocha 16 amosa diferentes antropomorfos en actividades variadas, zoomorfos e cánidos. (Fig.14).

Fig. 12. Sollières. Rocha 3. (Calco GERSAR)

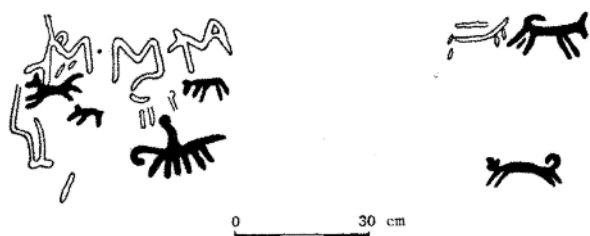

Fig. 13. Sollières. Rochas 3, 11 e 14. (Calco GERSAR)

1.2.3.- Termignon. Le Vallonet. (Fig.16)

A grande rocha do Vallonet, actualmente cuberta e protexida, amosa unha escena medieval na que están presentes os cans. Preséntanse en liña baixo unha ringleira de cabaleiros dacaballo. Os cans están en posición dinámica, a súa representación é moito máis esquemática que aquelas da prehistoria.

1.2.4.- Lanslevillard. Roche aux bouquetins¹.

O único can, representado na dereita da escena, fica por tras do cabaleiro que terma dunha lanza. Ten o aspecto habitual (orellas guichas, rabo empenado, tamaño medio). Segundo Giovanni MENNELLA, o can, axexante, fica retido polo cazador.

2.- Representacións de cánidos en Italia

2.1.- Val Camónica

Os gravados de cans son particularmente numerosos aló. O can figura normalmente nas escenas de caza. Xeralmente, está representado dun en actitude dinámica. O seu tamaño, que adoita ser medio, pode ser variable (a escala ven dada polos outros zoomorfos e antropomorfos presentes na escena). Frecuentemente está representado co rabo empenado e coas orellas guichas por riba da cabeza. É pouco común que apareza só. Ten as patas relativamente longas.

Fig. 15. Val Camonica. Foppe di Nadro. (Calco de Daniel Riba. Les gravures rupestres du Val Camónica)

O can aparece nos gravados rupestres de Val Camónica no 4º milenio a.de C. o can acompaña ó home. Aquí, coma por calquera parte, o can ten sido verdadeiramente o primeiro animal en ser domesticado. Aínda que representado na

Fig. 14. Sollières, rocha 16. (Calco GERSAR)

¹ Cfr. No tocantes a esta rochedo gravado, o noso artigo " Interrogations sur la Roche aux Bouquetins".Bulletin du GERSAR .nº61. — Septembre 2011.Pp.21-24

Fig.16. Termignon. Le Vallonet (Calco GERSAR)

meirande parte das veces como compañeiro do home e gardián do lugar habitado e dos rabaños, pódese ver nunha rocha de Foppe di Nadro unha escena de culto ó can. (Fig.15). Mais, tal como sinala Daniel Riba, poderíamos considerar que esta escena relata un combate na que se opoñen un home e un grupo de cans. Coma no caso do cervo, o can xoga na prehistoria un rol psicopompo.

Nun artigo consagrado á caza señorial en altura, unha práctica ritual da idade do ferro, Filippo María Gambari aporta numerosos elementos sobre os cánidos deste período. Menciona dúas especies de cans, como os *Seguiu* (Segusia = Susa). O nome *Seguiu* ten perdurado até a idade media. Os descendentes actuais destes cans son os beagles tricores. A segunda especie é a dos *Vertragii* (transposición latina do galo *Vertragos*: (pé rápido). Estes cans de carreiras teñen sido empregados na persecución da lebre e do xabaril. Filippo María Gambari explica que a crianza especializada de cans para a caza amosa non só o prestixio e difusión da caza señorial nos Alpes, senón tamén as conexións económicas. Este tipo de caza permaneceu inalterada até o renacemento e aínda se conserva na caza do raposo en Inglaterra.

² Auffret, Marie-Calude e Valois, Laurent CÉRVIDOS E RETICULADOS: Un estudo comparativo, Galicia- Val Camonica- Macizo de Fontainebleau. Boletín do GERSAR nº 61 (Setembro 2011)

3.- Representacións de cánidos en España.

3.1.- Galicia

O rol dos cans representados nos conxuntos rupestres semella ser unicamente o de compañeiro de caza do home. Existen moi poucos exemplos recoñecidos de cánidos gravados. Na rocha de Cova da Bruxa², existen dous

cans acompañando a un cazador. (Fig. 17). Esta escena non ten sido moi destacada, ó contrario, é particularmente discreta.

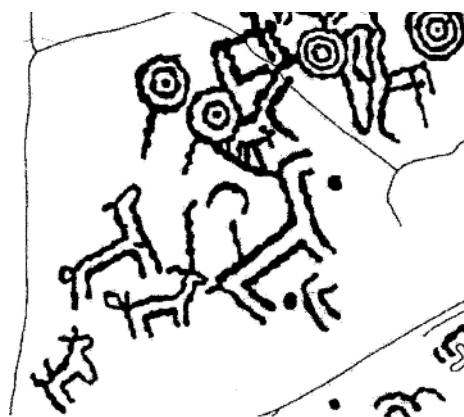

Fig.17. Galicia, Cova da Bruxa. Calco: Antonio de la Peña Santos e José Manuel Rey García. Petróglifos de Galicia

Bibliografía:

- Abelanet, Jean. *Les roches gravées nord catalanes*.
- Arca, Andrea. *Arte rupestre in valle di Susa e Alta Moriana: recente scoperti e sviluppo delle ricerche*.
- Gambari, Filippo Maria. *La spada sulla la roccia. (La caccia signorile in quota: una pratica rituale dell'eta del ferro) e La roccia degli stambecchi: scene di caccia e iscrizioni votive di età romana fra Moncenisio e Monginevro*.
- Nehl, Georges. *Les gravures rupestres de Haute Maurienne. Les Cahiers du GERSAR, nº 2*.
- Riba, Daniel. *Les gravures rupestres du Val Camonica*.
- VV.AA. *Rupestres. Musée Savoisien*.
- VV.AA. *Histoire en Savoie. L'art rupestre de Maurienne. Société Savoisienne d'Histoire et d'Archeologie. Numero Spécial. 1996*.

MARCO DE VILOUTA

Descuberto recentemente polo historiador e compañeiro da SAGA Xabier Moure na parroquia de Vilouta (Becerreá).

Situado entre os castros de Vilouta de Abaixo e Vilouta de Arriba e próximo ao dolmen coñecido como A Pedra Cobertoira. Quizais actuou como

marco divisorio entre ambas as das aldeas que pertenceron ao mosteiro cisterciense de Penamaior. Trátase dun fito de xisto e cuarzo de feitura regular que presenta sección cadrada e caras sen labrar, cunhas medidas en cada lado duns 25 centímetros e de pouco máis dun metro de altura. Na actualidade atópase tirado á beira dun regato pero no mesmo lugar onde estivo chantado. Segundo me contaron falta parte da pedra que antes de seren derrubada tiña unha altura aproximada de 1,5 metros. Como apun-

tei, é probable que actuara como marco, mais chamoume poderosamente a atención a lenda que circula ao seu redor. Dise que foi chantado no lugar por unha mouroa e que os mouros que habitaban no túnel que comunica os castros de Vilouta de Abaixo e Vilouta de Arriba ataban

ao marco os seus cabalos. Tamén foi unha mouroa a que colocou a tampa do dolmen da Pedra Cobertoira que trasladara sobre a súa cabeza dende o monte que aínda hoxe en día se coñece como A Moura, nas abas da Serra do Pico. Non moi lonxe está A Ponte da Moura, e tamén a Pena de Pascua, unha rocha onde se poden ver unha especie de banzos; ademais de que no lugar se xuntaban antano os pegureiros para xantar, en tempos non precisados os mouros facían sacrificios humanos.

NOVOS ACHÁDEGOS DO COMPAÑEIRO J. GAVILANES

PETRÓGLIFOS INÉDITOS NO CONCELLO DE SAN CIBRAO DAS VIÑAS

PETRÓGLIFO DO LIMPIADOIRO

Coordenadas:

42.277210538443256,-7.833961397409439

Situación:

<http://goo.gl/maps/3pCnz>

<http://patrimoniogalego.net/index.php/47762/2013/08/petroglifo-do-limpiadoiro/>

DESCRICIÓN:

Xunto a unha das entradas cara o pobo de Castroverde e rodeado de casas e unha área de lecer, aparece un grupo de penedos coa súa parte superior

redondeada e orientados cara a poñente, na caída cara o río Barbaña.

Na superficie dun deles vemos unha especie de

cráter na parte máis alta que semella que, polo menos, foi rebaixado no seu perímetro.

Na súa cima ten varias cazoletas agrupadas no que sería a meseta superior dese cráter, catro delas ordenadas en cruz. Bordeando a estas aparece un círculo, e polo seu perímetro exterior amósase rodeado doutras cazoletas, estas máis pequenas cas superiores.

Cerrando o conxunto ten outro círculo que encerra todo o descrito anteriormente.

Petróglifo do Limpiadoiro	
TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	O Limpiadoiro
PARROQUIA:	Noalla (San Salvador)
CONCELLO:	San Cibrao das Viñas
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.277210538443256
	-7.833961397409439
DATA ACHADO:	16-07-2013
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

Tamén presenta algunha cova máis espallada pola superficie do penedo, aínda que de maior tamaño.

PETRÓGLIFOS INÉDITOS NO CONCELLO DE BAÑOS DE MOLGAS

PETRÓGLIFO DE A SEARA

Coordenadas:
42.258659, -7.724086

Situación:
<http://goo.gl/maps/fuLPj>

<http://patrimoniogalego.net/index.php/46487/2013/06/petroglifo-da-seara/>

DESCRICIÓN:

Pequena peneda de 2,5 m de longo por 1,70 m de ancho e 35 cm de alto no que podemos ver gravuras de varias tipoloxías e distintas épocas.

Primeiramente vemos tres cazoletas aliñadas e orientadas de nacente a poñente, dun tamaño medio de 5 cm de diámetro.

Logo distinguimos polo menos tres cruces, unha delas con círculos nos extremos, esta é a que parece de tipoloxía latina. As outras dúas son semellantes ás de termo que vemos normalmente, cos catro brazos da mesma lonxitude.

Por último, tamén aparece unha curiosa gravura que non podemos identificar, aínda que puidese ser unha cruz modificada, a que se lle alongaron dous

Petróglifo de A Seara	
TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Outeiro das Nogueiras (M.Cubreiro)
PARROQUIA:	Betán (San Martiño)
CONCELLO:	Baños de Molgas
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.258659
	-7.724086
DATA ACHADO:	22-06-2013
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

extremos e xuntándoos cerrando unha especie de cadrado.

A poucos metros desta peneda atópase unha Mámoa, a Número VI da Seara, neste Outeiro das Nogueiras no Monte Cubreiro.

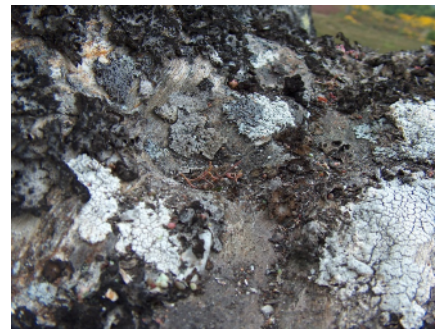
PETRÓGLIFOS INÉDITOS NO CONCELLO DE ESGOS

PETRÓGLIFO VIRXE DO MONTE II

Coordenadas:

42.35611195684146,-7.669916152954102

Situación:

<http://goo.gl/maps/LoCWD><http://patrimoniogalego.net/index.php/46434/2013/06/petroglifo-virxe-do-monte-ii/>

DESCRICIÓN:

A escasos 350 m. da capela da Virxe do Monte, dirección sur-oeste, atopamos un afloramento de xisto pertencente a unha falla que recorre en diagonal a zona inferior a esta capela. Sobre estes penedos podemos ver o petróglifo formado por unha boa cantidade de cazoletas concentradas nunha zona case plana da rocha.

Pódese ver algunha cazoleta máis espallada por outra zona da peneda.

A rocha atópase moi erosionada e chea de liques,

Petróglifo Virxe do Monte II	
TIPO DE BEN:	Petróglifo
LUGAR:	Regueira
PARROQUIA:	Os Pensos (San Pedro)
CONCELLO:	Esgos
CRONOLOXÍA:	Idade do bronce
COORDENADAS:	42.35611195684146
	-7.669916152954102
DATA ACHADO:	16-06-2013
DESCUBRIDOR:	J.A.Gavilanes

pero iso non nos impide ver este curioso petróglifo.

O tamaño das cazoletas e duns 5 cm de diámetro.

Novas

PRÓXIMA ESTREA DO DOCUMENTARIO “O PALLEIRO DE HERBA”

Xa está listo o documental “O PALLEIRO DE HERBA”, segundo da triloxía das CONSTRUCIÓNS VEXETAIS EFÉMERAS DO VAL DO RÍO TOMEZA (GAFOS) promovida pola asociación medioambiental **Vaipolorío** de Pontevedra e cuxa realización, gravación e edición correu a cargo de João Bieites da Sociedade Antropolóxica Galega (SAGA).

Por outro lado, rematáronse neste mes os traballos de gravación do que será a terceira entrega da triloxía:

O documental
"CENTEO".

A SOCIEDADE ANTROPOLÓGICA GALEGA SAGA PARTICIPARÁ NO PROXECTO DENOMINADO "ALTO TÁMEGA: ACCIÓNS NA PAISAXE PATRIMONIAL"

O departamento de Historia Arte e Xeografía dependente da Universidade de Vigo por medio do Grupo de Estudos en Arqueoloxía, Antigüidade e Territorio, vai desenvolver nesta parte sur da provincia de Ourense un proxecto de investigación no que tamén vai colaborar a Sociedade Antropológica Galega xunto coa Asociación Cultural do alto Támega.

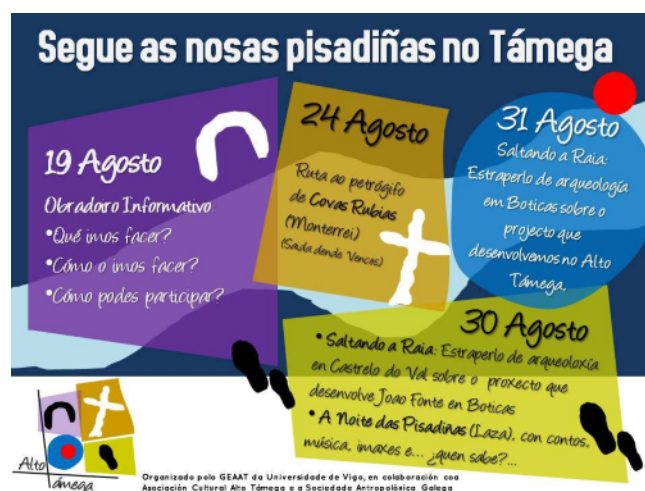
Trátase dun proxecto interdisciplinar formalizado en catro áreas temáticas que evidencia a relación entre a paisaxe natural e cultural deste curso alto do río. Contémplanse catro accións concretas:

Neste contexto cómpre salientar a utilización de tecnoloxías innovadoras como as metodoloxías de rexistro tridimensional da arte rupestre ou a realización dun estudo piloto multidisciplinar sobre as cavidades feitas nas rochas.

Non será menos innovador nesta bisbarra o desenrolo dun modelo de traballo no que as comunidades locais participarán activamente na creación do corpus de coñecemento aberto e permeable, que haberá de posibilitar un mellor desenvolvemento social e económico deste val. Esta implicación na escala local será a garante da continuidade e calidade das actuacións propostas.

- O estudo, rexistro e posta en valor dos petróglifos do *Penedo das Pisadiñas*, concello de Laza e do de "*Covas Rubias*" (nome provisional) recentemente descuberto por membros da SAGA.
- Revisión e estudo territorial dos xacementos da prehistoria recente do Val do Támega (Concellos de Laza, Castrelo do Val, Monterrei, Verín e Oimbra).
- Unha primeira aproximación ó patrimonio industrial e xeolóxico mineiro da bisbarra, especialmente no tocante ós cotos mineiros de Arcucelos e Vilameá.
- A proxección destes bens, en tanto que recursos endóxeos da comarca, mediante accións de dinamización social e cultural en colaboración con diversos axentes sociais.

*Procesión de Santa Marta de Ribarteme
29 de xullo de 2013. As Neves, Pontevedra
Autor: Pedro Losada*

*Promesa
O Cristo de Xende, Pontevedra
Autor: Pedro Losada*

*Alfareme
17 Maio 2013
Festa da Raigame
Vilanova dos Infantes, Celanova
Autor: Pedro Losada*

*Cirio
O Cristo de Xende, Pontevedra
Autor: Pedro Losada*

*Curro da Enxa
A Coruña
Autor: Pedro Losada*